

Govern de les Illes Balears
Conselleria de Salut
Direcció General de Salut Pública i Participació

Sexe segur i responsable

Projecte d'educació per a la salut adreçat a
l'alumnat de 3r i 4t d'ESO, batxillerat, formació
professional bàsica i cicles formatius

**Coordinació Autònoma de VIH/Sida i
Infeccions de Transmissió Sexual**

CONTINGUTS:

JUSTIFICACIÓ.....	3
DESTINATARIS.....	5
OBJECTIUS.....	5
ÀREES IMPLICADES.....	5
METODOLOGIA.....	5
AVALUACIÓ.....	7
CONTACTE.....	7
FORMACIÓ DEL PROFESSORAT.....	7
BIBLIOGRAFIA.....	8

JUSTIFICACIÓ

L'Estratègia de VIH/SIDA de les Illes Balears (Decret 69/2006, de 21 de juliol) estableix com a prioritat la realització de programes educatius integrals en els centres educatius per tal que els infants i adolescents adoptin conductes sexuals saludables.

En aquest sentit la Coordinació Autonòmica de VIH/Sida i Infeccions de Transmissió Sexual ofereix el projecte "Sexe segur i responsable" per tractar la **prevenció** dels principals riscos associats a les relacions sexuals: **VIH/Sida, altres infeccions de transmissió sexual (ITS) i embarassos no desitjats.**

Hi ha una sèrie d'indicadors que fan necessari la implementació d'aquest projecte en els centres educatius com són:

- Dels darrers estudis sobre comportament sexual d'adolescents i joves duts a terme, un a Menorca i l'altre a Eivissa i Formentera, s'extreu que:
 - **La mitjana d'edat a l'inici de les relacions sexuals** a aquestes tres illes (15 i 14,2 anys respectivament) **és inferior a la que es reflecteix en els estudis d'àmbit nacional** (16,5 anys)
 - A Eivissa i Formentera **el 18 % dels al·lots i de les al·lotes que havien tengut relacions sexuals amb penetració no va utilitzar cap mètode anticonceptiu o en va triar un poc segur** i **el 27 %** optà alguna vegada per **l'anticoncepció d'urgència.**
 - A Menorca **el 80 % de l'alumnat ha tengut algun tipus d'experiència sexual i d'aquest grup d'alumnes, el 45 % ha tengut relacions sexuals amb penetració. El 27,7 %** de l'alumnat que ha mantingut relacions sexuals amb penetració **ha fet servir la píndola del dia després.**
- **Quant al VIH, la gonorrea i la sífilis** (ITS de les quals és té informació epidemiològica):
 - **Les relacions sexuals sense protecció són avui en dia la principal via de transmissió de la infecció pel VIH (80 %)**, fins poder afirmar que el VIH s'ha convertit pràcticament en una ITS. Les Illes Balears són una de les comunitats autònomes amb una **incidència de VIH de les més altes d'Espanya** i el 25 % dels nous diagnòstics de VIH es dona en persones menors de 29 anys.

- Quant a la **infecció gonocòccica**, a partir del 2010 es produeix un augment moderat del nombre de casos, mentre que en els casos de **sífilis** en el 2014 es produeix una ruptura de la tendència ascendent que hi havia en els darrers anys. **El grup de persones que tenen entre 25-34 anys són les qui tenen més infeccions, tant en els cas de gonorrea com de sífilis.**
- **Som unes de les comunitats autònomes que tenim** una de les **incidències més altes en l'interrupció voluntària de l'embaràs**: en el 2015 avortaren 274 al·lotes menors de 19 anys, 8 d'elles tenien 14 o menys anys.

Hi ha diferents **factors que influeixen a l'hora d'utilitzar mesures preventives en les relacions sexuals entre la gent jove**; entre ells, els més rellevants són: la baixa percepció de risc, els ideals romàntics, la dificultat per a una efectiva comunicació i negociació sexual, la influència del grup d'iguals, els rols de gènere, la multitud d'influències externes que poden afavorir una disminució del control de la situació (drogues, alcohol, mantenir relacions sexuals en llocs poc íntims...), etc.

També cal tenir en compte que **els comportaments sexuals de risc solen anar associats al plaer immediat, mentre que les conseqüències negatives** (herpes, sífilis, VIH, embaràs...) només són probables ("pot ser sí i pot ser no") **i es poden patir a llarg termini** (setmanes, mesos i fins i tot anys de la pràctica de risc). **Per tant les possibles conseqüències positives immediates, breus, tenen més pes sobre el nostre comportament que la possibilitat de tenir conseqüències negatives, greus, en el futur.**

Tot i així, **la intervenció preventiva és possible** i, els comportaments de risc enfront del VIH, les altres ITS i els embarassos no desitjats, poden ser modificats. **Com més gran sigui el coneixement sobre els factors que afavoreixen les infeccions sexuals i els embarassos no desitjats, més probabilitats hi haurà d'intervenir per evitar-les o minimitzar-les.**

Al començament de l'adolescència es poden establir models duradors de gestió responsable de la pròpia salut. **És un moment idoni per valorar la forma com es gestiona la pròpia salut i per determinar si es té o no un comportament responsable. Per això, és imprescindible en aquesta etapa de la vida informar i sensibilitzar sobre la prevenció del VIH, de les altres ITS i dels embarassos no desitjats.**

L'entorn educatiu ofereix una important oportunitat de treballar aquest tema amb l'alumnat, ja que **valora el professorat com una font d'informació fiable sobre el tema.** I és convenient **integrar la prevenció dels riscos en les relacions sexuals en el marc més ampli de l'educació afectiva sexual.**

DESTINATARIS

Alumnat de 3r i 4t d'ESO, batxillerat, formació professional bàsica i dels cicles formatius, en la modalitat d'educació presencial, en centres públics i privats de les Illes Balears.

OBJECTIUS

1. Aprendre els mecanismes de transmissió de la infecció pel VIH i de les altres ITS.
2. Prendre consciència de la pròpia vulnerabilitat enfront d'aquestes infeccions i dels embarassos no desitjats.
3. Conèixer els mètodes de prevenció del VIH i les altres ITS.
4. Desterrar les falses creences sobre la possibilitat que es produeixi un embaràs.
5. Informar sobre els actuals mètodes anticonceptius.
6. Desenvolupar les habilitats en la negociació per a la utilització de mètodes preventius d'ITS i d'embarassos no desitjats.
7. Aprendre a gestionar la pressió del grup.

ÀREES IMPLICADES

Tutoria grupal, Ciències de la Natura, Ciències Socials, Geografia i Història, Biologia, Llengua i Literatura, Ètica, Art...

METODOLOGIA

El projecte **s'ha dissenyat per ser implementat pel professorat i/o agents socials o de salut que formin part de la comunitat educativa del centre**. Es pretén que d'aquesta forma es pugui adaptar a les necessitats educatives de cada grup, puguin tenir continuïtat i ser avaluat.

Està dissenyat per **dur-ho a terme de manera transversal** en les diferents àrees relacionades amb el tema i també es pot incloure en el pla d'acció tutorial. **Està estructurat en un mínim de dues sessions educatives**, la primera més informativa i les següents més dinàmiques.

La metodologia és activa-participativa. L'aprenentatge significatiu permet que l'alumnat es converteixi en el responsable del seu aprenentatge a la vegada que desenvolupa l'autonomia, el pensament crític, les actituds col·laboratives i la capacitat d'autoavaluació.

Les persones que desenvolupin el programa tendran al seu abast **assessorament personalitzat des de la Coordinació Autònoma de VIH/Sida i Infeccions de Transmissió Sexual**.

El projecte compta amb el material didàctic següent:

- 1. Un document de consulta per al professorat** amb informació clara sobre el VIH, les ITS (què són?, via de transmissió, prevenció, recursos...) i els mètodes anticonceptius amb **enllaços a pàgines web i vídeos**.
- 2. Una presentació animada amb una guia d'implementació per facilitar la feina del professorat** per a la primera sessió, on s'explica, d'una manera senzilla i adaptada al jovent, què són el VIH i les ITS, com es transmeten, com es poden protegir, què s'ha de fer en el cas d'haver tengut alguna pràctica de risc i els diferents mètodes anticonceptius. També es facilita una relació dels diferents recursos existents a les Illes Balears en temes de sexualitat.

La durada prevista és d'uns 35 minuts i **es pot complementar amb la projecció d'algun vídeo relacionat amb el tema, o amb alguna dinàmica de grup**.

- 3.** Per a les sessions següents, de 45 minuts aproximadament, hi ha una **selecció de dinàmiques de grup** per reforçar, aclarir i fiançar conceptes d'una manera activa. **Es poden seleccionar aquelles que més s'adaptin a les necessitats del grup**.

Les dinàmiques proposades són sobre el VIH, les ITS i els embarassos no desitjats (prendre consciència de la pròpia vulnerabilitat, actitud enfront del VIH i de les ITS, la pressió de grup...), **sexe sense penetració i el preservatiu** (aprendre a posar i proposar el preservatiu) que es treballaran mitjançant la interacció del grup.

- 4.** Es pot disposar de **preservatius masculins** per dur a terme determinades dinàmiques i de **fullets sobre anticoncepció, ITS i de VIH**.

Quan es parla de VIH, ITS i embarassos no desitjats també es tracten temes de sexualitat que, en algunes ocasions, poden generar ansietat entre l'alumnat o inseguretats en el professorat. Algunes **orientacions que us poden servir d'ajuda per tractar aquest tema dins l'aula són les següents:**

- Adequar el projecte a les necessitats i capacitats de cada grup, adaptant les activitats, les qüestions a debatre, etc.

- Crear un clima de confiança, respecte i participació. El respecte i la confiança en el grup s'afavoreixen quan es respecten els límits personals. És fonamental no obligar a donar l'opinió i no criticar les valoracions que es facin (sobre sexualitat, diferents fets i conductes, etc).
- Canalitzar convenientment l'ansietat que pugui aparèixer en el grup. Analitzar amb tolerància les situacions d'ansietat (rialles, silencis, interrupcions...). Xerrar de forma clara i pràctica, pot ajudar a reduir-la.
- El llenguatge ha de ser planer, clar, concret i no sexista.
- El professorat no té perquè saber-ho tot, ni tenir totes les respostes, aquestes es poden cercar conjuntament entre el professorat i l'alumnat.

AVALUACIÓ

L'avaluació pretén conèixer:

- La satisfacció i l'opinió del professorat i de l'alumnat.
- L'adequació del projecte als seus objectius i a les característiques dels centres educatius.

Amb aquesta finalitat s'han dissenyat tres tipus d'avaluacions:

- Avaluació anual per part del professorat mitjançant un full d'avaluació.
- Avaluació bianual del professorat a través de grups focals.
- Avaluació bianual de l'alumnat mitjançant grups focals.

El personal tècnic de la Direcció General de Salut Pública i Participació realitzarà aquestes dues darreres avaluacions.

CONTACTE

La persona de contacte és Margalida Ordinas Vaquer, vihsida@dgsanita.caib.es, telèfon 971 177 360, de la Coordinació Autònoma de VIH/Sida i Infeccions de Transmissió Sexual de la Direcció General de Salut Pública i Participació de la Conselleria de Salut.

FORMACIÓ PER AL PROFESSORAT

Aquest projecte es complementa amb un curs online de formació per al professorat "L'educació afectiva i sexual: Sexe segur i responsable", on a més dels riscos associats a les relacions sexuals, també es treballa l'afectivitat i la sexualitat.

En aquest curs es pretén:

- Aprofundir en els coneixements i comprensió dels factors que intervenen en l'afectivitat i l'expressió de la sexualitat, així com la interacció entre tots ells.
- Desenvolupar o enfortir competències per educar en l'afectivitat i la sexualitat.

Aquest curs estarà disponible a través de l'oferta educativa per al professorat, de la Direcció General de Formació Professional i Formació del Professorat de la Conselleria d'Educació i Universitat, durant el segon-tercer trimestre del curs escolar 2016-2017.

BIBLIOGRAFIA

- ALFARO GONZÁLEZ, M. [et al.]. *Hábitos sexuales en los adolescentes de 13 a 18 años. Publicación Oficial de la Asociación Española de Pediatría de Atención Primaria. Rev Pediatr Aten Primaria. MADRID, 2015; 17:217-25.*
ISSN 1139-7632
- ARANGUREN BALERDI, R.; GONZÁLEZ PORCEL, F. *Estratègia de VIH/SIDA a les Illes Balears.*
Ed. Conselleria de Salut i Consum del Govern de les Illes Balears.
PALMA [Illes Balears] 2006.
DL: PM 2394/2006
- CONSELL D'EIVISSA (CEPCA); CONSELL INSULAR DE FORMENTERA; ÀREA DE SALUT D'EIVISSA I FORMENTERA DEL GOVERN DE LES ILLES BALEARS. *S'extima. Estudi sobre l'educació afectivo-sexual dels adolescents pitiusos.*
EIVISSA (Illes Balears) 2016
- ERESTA PLASÍN, M.J.; DELPINO GOICOCHEA, M.A. *Relaciones Afectivas y Sexualidad en la Adolescencia.* Liga Española de la Educación y Ministerio de Sanidad, Servicios Sociales e Igualdad.
MADRID, 2013
- MARQUET JOSA, N.; FERNÁNDEZ COLL, C. *La sexualitat juvenil a Menorca entre els 14 i els 18 anys. Enquestes 2011-2003.*
Ed. Consell Insular de Menorca. Departament de Benestar Social i Joventut.
Menorca (Illes Balears) 2015.
DL: ME-26/2015
- MERINO MERINO, B. [et al.]. *Ganar Salud con la Juventud.* Ministerio de Sanidad y Consumo. Instituto de la Juventud. Madrid, 2008.
NIPO 351-08-098-2
NIPO 208-08-001-0

- MINISTERIO DE SANIDAD, SERVICIOS SOCIALES E IGUALDAD. *Interrupción Voluntaria del Embarazo. Datos definitivos correspondientes al año 2014.*
Secretaría General Técnica. MADRID

- MORENO, C. [et al.]. *Las conductas relacionadas con la salud y el desarrollo de los adolescentes españoles. Resumen del estudio Health Behaviour in School Aged Children (HBSC-2010).*
Ministerio de Sanidad, Servicios Sociales e Igualdad.
MADRID, 2012
NIPO: 680-12-015-9

- MORENO MINGUEZ, A; RODRIGUEZ SAN JULIÁN, E. *Informe Juventud en España 2012.* Ed. Instituto de la Juventud. MADRID, 2013.
NIPO: 684-13-007
DL: M-11609-2013
ISBN: 978-84-15368-06-9

- RIVERA DE LOS SANTOS, F.J. *Las conductas relacionadas con la salud y el desarrollo de los adolescentes españoles Resumen del estudio Health Behaviour in School-Aged Children.* (HBSC – 2010).
Ed.: Ministerio de Sanidad, Servicios Sociales e Igualdad.
ISBN NIPO 680-12-015-9

- SERVEI D'EPIDEMIOLOGIA, DG SALUT PÚBLICA I PARTICIPACIÓ. *Sistema d'Informació sobre nous diagnòstics (ND) de VIH a les Illes Balears.*
Conselleria de Salut, Família i Benestar Social.
Govern de les Illes Balears.
PALMA [Illes Balears] 2015

- SERVEI D'EPIDEMIOLOGIA, DG SALUT PÚBLICA I PARTICIPACIÓ. *Xarxa de Vigilància Epidemiològica de les Illes Balears. Informe 2014.*
Conselleria de Salut, Govern de les Illes Balears.
PALMA [Illes Balears] 2015
ISBN: 978-84-606-5381-3
DL: PM-3069-2003

- UNIVERSITAT DE LES ILLES BALEARES, FUNDACIÓ GUILLEM CIFRE DE COLONYA. *Anuari de l'Educació de les Illes Balears. 2015.*
PALMA [Illes Balears] 2015.